

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2000 m. liepos 1 d.

Nr. 129 (26)

Saturday supplement July 1, 2000

No. 129 (26)

Dainos tvanas

Vytautas Matulionis

„Genties giesmės“: trijų chorų koncertas, 2000.06.10, Cleveland Institute of Music, Kulas salėje, Cleveland, Ohio. Chorai ir jų vadovai/dirigentai: „Dainava“ (Chicago) — Darius Polikaitis; „Exultate“ (Cleveland) — Rita Kliorienė; „Volungė“ (Toronto) — Dalia Viskontienė. Instrumentinė palyda: fortepijonas/vargonai — J. Govedas/V. Neverauskas, fleita, smuikai, trombonai, tuba, mušamieji. Programoje, jungtinio choro sąstato įvardinti 108 dainininkai. Solistai: Danguolė Juozapavičiūtė, sopranas; Edas Kijauskas, tenoras; Kristina Kliorytė, sopranas; Rima Polikaitytė, sopranas; Danguolė Radtke, altas. Klausytojų penki simtai. Koncertas prasidėjo tiksliai laiku!

Pirmos dvi lėtos slinkties dainos, „Papartis“, moterų chorui (muz. B. Kutavičiaus, žodž. S. Gedos), su soliste Kristina Klioryte ir liaudies daina „Žia girelė“, vyrų chorui, (aranž. St. Šimkaus), skambėjo gana vienodai, migdant, liuliuojant ir... „lietuviškai liūdnei“, tačiau antrojoje išsiskyrė tenorai ir išnirio gražus *pianissimo*. Šiose dainose išryškėjo moteriškų ir vyriškų balsų savitumai. Tai buvo atsargus, bet vykęs, pilnos salės skambesio išbandymas. Trečioji daina, mišriam chorui, „Saulė teka“, (muz. V. Montvilos, žodž. M. Karciausko) pasisekė geriau. Tvirtas vyrų forte spėjusios kiek apsnūsti klausytojus greit sugrąžino į tikrovę, vyrų ir moterų balsams susiliejančiam vešlį garso visumą. Visas tris dainas dirigavo Dalia Viskontienė, lyriškų ir santūrių mostų savininkė.

Pirmosios, lietuviškosios, koncerto dalies pažiba buvo Jono Tamulionio penkių dalių „Tevišės giedojimai“, Op. 263 (žodž. J. Marcinkevičiaus): I. „Genties negarsi giesmė“; II. „Iš tolo atplaukia“; III. „Sesuo tylioji, rudenine žole“; IV. „Žalias vėžys“; V. „O teviške“ atlikti su dvių gsmuikų, fleitos ir vargonų (J. Govedas) palyda. „Giedojimuose“ poetas semiasi stiprybės ir paguodos iš paprasčiausių, bet jam brangiųjų dalykų. Jausmo gelmes atveriantys žodžiai, kompozitoriaus išpūdingai ir išradimais įvilkti į marga spalvų šiuolaikinės muzikos rūbą ir dainininkų aiškiai tariami, to rūbo klostėse nardę lyg žvilgančiais žvynais žaizduojančios žuvis. Kiekviena dalis reikalauja skirtingo dainininkų dėmesio. Tam choras buvo puikiai pasiruošęs. Stropaus dirigento sumaniam vedamas, jis lingavo, siūbavo, bet niekur nelūžo. Prisilaikant kompozitoriaus kūrinių minčių, antroji dalis („Iš tolo atplaukia“) dvelkė vienodumu ir užmarštim. Trečioje dalyje įsiterpė ir solistai: Rima Polikaitytė, Danguolė Radtke ir Edas Kijauskas. Jie giedojo, iš salės chorui pritarant instrumentams.

Iš penkių šio kūrinių dalių įdomiausiai atlikta ketvirtoji — „Žalias vėžys“. Čia, pasikartojantis žodis „žalias“ ir bendrai žodžiai prasidedantys raide „ž“ — žalios, žolės, žuvis, želia, žaibais, žaibuojia, zenklas — choristams rezgė pinkles panašias į „geri vyrai geroj girioj gerą girą gerė“, bet jie tų pinklių lengvai išvengė. Jų miksūs liežuviai nesusipainiojo. Neatsilikę jie ritmiškai net ypač sunkiam posme, prasidedančiam „Naktimis žaliais žaibais žaibuojia...“, jautriai ir muzikiniai vaizdingai įprasmindami kiekvieną poeto regėjimą. Padėka priklauso dirigentui Dariusui Polikaitiui, kurio liko ištikimas kompozitoriaus ir poeto giliadvasiam užmojams ir neleidė „giedojimams“ išklysti į saldžius ir lėkštus kraštutinius. Jam dažnai gražiai talkino instrumentai. Klausytojai tokias dirigento ir dainininkų pastangas priėmė labai šiltai.

Pirmąją koncerto dalį užbaigė dvi Dalia Viskontienės diriguojamos dainos: „Lietuva, brangi šale“ (muz. ir eilės Vydano, harm. V. Juozapavičiaus) ir Joninių daina „Kupolinis“ (muz. B. Dvariono, liaudies žodžiams). Po neatlaidžių „Tevišės giedojimų“ pirmoji chorui buvo lyg gaivinantis atsikvėpimas. Tai kukli daina, patraukli savo nuosirdžiu paprastumu. Visai priešingas buvo smagus, nuotaikingas „Kupolinis“, atliktas tarmiškai, jaunatviškai, šelmiškai. Ši daina atskleidė ir kitą, mažiau pastebimą, žaismingesnę Dalia Viskontienės dirigavimo pusę. Forte pilydą pitarė Jonas Govedas.

Antroji koncerto dalis buvo pašvęsta religinio turinio pasaulinių kompozitorių kūriniams. Pirmasis buvo „Haec est dies“ (muz. Jacobus Gallus/Handl), Psalmė 118-24. Tai džiaugsmo giesmė, kviečianti džiuginti ir linksintis, nes „šiandien laiminga Viešpats padarė“. Ir tikrai, giesmė giedant, džiaugėsi ne tik choristai, dirigentė Dalia Viskontienė, bet ir klausytojai. Giesmės metu dalis choro stovėjo salės takuose.

Sudėtingiausias, sunkiausias, bet ir išpūdingiausias atlikas šio vakaro kūrinyje buvo anglų kompozitoriaus John Rutter „Gloria“ (L. Allergo vivace; II. Andante — solistai Danguolė Juozapavičiūtė, Rima Polikaitytė, Danguolė Radtke; III. Vivace e ritmico) su vargonų, pučiamųjų ir mušamųjų pritarimu. Tai įdomus šių laikų religinės muzikos pavizdys, kuriam būtinai balsingas, nesvyruojantis klausos choras, lankstus tonų pailiavose, nepasimetantis slinkties vingiuose, visada pasiruošęs interpretaciniais netikėtumams. Dirigentė Rita Kliorienė šį uždavinį sprendė griežtais judesiais, „geležine“ ranka vedama ir drausmindama choristus ir instrumentalistus, ryškina muzikinę dramą ir toje dramoje glūdinčią džiaugsmą. Ne visų kompozitoriaus paspėstų spastų buvo išvengta: ritmiškai keblūs išangos, sunkiai pagaunamas ir išlaikomas tonas (čia solistės ne visur buvo sėkmingos), staigūs šokinėjimai nuo *fortissimo* iki *pianissimo* buvo neįdomiausi visiems. Pasitaikė atvejų, kai šiaip jau tamsūs ritminiai ryšiai tarp choristų ir

Po sėkmingo „Genties giesmių“ koncerto Cleveland, OH. Iš kairės: Dalia Viskontienė, Darius Polikaitis ir Rita Kliorienė. Vyto Kliorio nuotrauka.

Dvasinei puotai pasibaigus

Algis Zaboras

Mes, Lietuvos chorvedžiai ir ypač pedagogai, visą tarybmetį nuolat domėjome, ką ir kaip mūsų tautietiai dainuoja svetur. Oficialioje spaudoje informacijos apie lietuvių chorų veiklą už Atlanto nebuvo ir būti negalėjo, juolab, kad didžioji dalis buvo dar ir bažnytiniai chorai. Profesinį smalsumą tenkinome iš privačių būdų gaunamos informacijos trupinėlių.

Kiek tiek, tačiau žinojome apie „Dainavą“, „Čiurlionį“, „Vytį“, chorvedžius B. Budrioną, A. Mikulskį, F. Strolia. Kiek mažiau — apie K. Stepovičių, S. Sodeiką, A. Stepių, J. Lampsatį ir kitus. Girdėjome apie jų vadovaujamus chorus, o kartais ir paklausyti šį tą tekdavo. Darė išpuodį atliekamų kūrinių tematiką, sudėtingumą, atlikimo ir įrašo kokybę, na, ir pati, gražiai iliustruota, plokštelė.

buvo tikrai vertas kurtinancios „audros“, kurią sukėlė įkaitė delnai. Šis koncertas buvo įsimintina chorinė „retėnybė“, gal vienintelis toks Clevelando išeivijos istorijoje. Buvo akivaizdu, kad, gabių vadovų priežiūroje, muzika alsuojanti dainos mėgėjų drausmingas būrys gali tapti darniu meno vienetu, drįstančiu ryžtingai žengti į reiklės muzikos pasaulį. Jis to teisingo kelio neturėtų apleisti.

Visas šiame koncerte išgyventas grožis buvo gardus, sultingas milžiniškų pastangų vaisius, nepaprastu pasiaukojimu prinoktas choro vadovų ir choristų, kurių ausyse ir galvoje dainų garsai turbūt tol nedavė ramybės, kol jie gaivalingai neužtvindė puikios skambesio salės, pradžioje sudominami, o galop ir pavergdami gausius klausytojus. Toks nesavanaudiškas darbas

kam pirmam šovė galvon mintis apsiungti bendram kūrybiniam aktui, tačiau, kad tai įvyko — puiku ir labai reikšminga. Daug rankų didelę našta pakelia, daug balsų dingingą giesmę gieda. Ir sugiedoję ją Čikagos „Dainava“, Clevelando „Exultate“, Toronto „Volungė“, įrodė visiems, jog lietuviško chorinio dainavimo tradicija Amerikoje gyva ir gyvybinga.

Ir teatleidžia man kiti, lietuviški chorai bei jų vadovai, bet, manau, neperdėsiu, pasakęs, jog šie trys chorai šiaandien yra Šiaurės Amerikos lietuviško chorinio dainavimo veliavnešiai, kuriems lemta dar daug ką nuveikti. Šią išvadą darau, paklauses jungtinio šių chorų koncerto Clevelande š.m. birželio 10 dieną. Tai buvo trečiasis šių trijų chorų koncertas, apie kiekvieną kurių daug ir plačiai rašyta. Nenorėčiau kartotis. Kaip visi tvirtina, iš tiesų tai buvo puiku, tačiau man, kaip dirigentui ir pedagogui, rūpėjo, kas ir kokiomis priemonėmis visa tai padarė. Kas jie — R. Kliorienė, D. Viskontienė, D. Polikaitis, kokia jų visų chorvedybinė kvalifikacija, kame slypi jų kūrybinė potencialas. Nemanau, kad iki galo būsiu tai atskleidęs, tačiau kai ką, bent sau, atrodo, būsiu išsiaiškinęs ir galiu drąsiai teigti, jog tai ryškios, neeilinės asmenybės, iš kurių trykšte trykšta kūrybinė ir organizacinė energija, sugebėjimas bendrauti, įtaigiu žodžiu bei judesiu, jautriu bendravimu bei muzikavimu traukiančios žmonės.

Žinia, jei nori pažinti chorvedį, eik ne tik į jo koncertą, bet ir repeticiją. Tokią galimybę turėjau prieš koncertą Clevelande. Kad visi trys dirigentai ne naujokai šioje veikloje, kad už jų pečių ilgametė darbo su choralais patirtis, žinojau tiek iš aprašo programėlėje, tiek iš knygos *Pasaulio lietuvių chorvedžiai*, tačiau knietėlio pamatyti jų darbo „virtuvę“. Stebėta jungtinio choro repeticiją parodė esant Dalia Viskontienę gerai pažįstančią chorą, kaip instrumentą, ir sugebantią juo muzikuoti. Originaliai, žaismingai, o kartais ir profesionaliai, pravedusi choro „apsilimą“ (talkinant puikiam koncertmeisteriui J. Govedui), ji sumaniai vedė savo diriguojamų kūrinių repeticiją, replikuodama taikliai ir prasmingai: „Nesistenkit tik rodyti, jog mokat dainuoti. Aš noriu matyti, kaip saulė teka.“ (Repetavo V. Montvilos „Saulė teka“).

Žinia, jei nori pažinti chorvedį, eik ne tik į jo koncertą, bet ir repeticiją. Tokią galimybę turėjau prieš koncertą Clevelande. Kad visi trys dirigentai ne naujokai šioje veikloje, kad už jų pečių ilgametė darbo su choralais patirtis, žinojau tiek iš aprašo programėlėje, tiek iš knygos *Pasaulio lietuvių chorvedžiai*, tačiau knietėlio pamatyti jų darbo „virtuvę“. Stebėta jungtinio choro repeticiją parodė esant Dalia Viskontienę gerai pažįstančią chorą, kaip instrumentą, ir sugebantią juo muzikuoti. Originaliai, žaismingai, o kartais ir profesionaliai, pravedusi choro „apsilimą“ (talkinant puikiam koncertmeisteriui J. Govedui), ji sumaniai vedė savo diriguojamų kūrinių repeticiją, replikuodama taikliai ir prasmingai: „Nesistenkit tik rodyti, jog mokat dainuoti. Aš noriu matyti, kaip saulė teka.“ (Repetavo V. Montvilos „Saulė teka“).

Darius Polikaitis, jauniausias šio kūrybinio triumvirato narys, kurio chorvedybinė veikla, nors tik epizodiškai ją pažinus, kelia susizavėjimą. Praėjusiais metais girdetas Vyrų okteto dainavimas bei minėto G. Faure „Requiem“ atlikimas buvo maloni staigmena. Šio, ne tokio jau paprasto, vokalio-simfoninio kūrinio atlikimui Darius paruošė chorą, solistus, orkestrą ir puikiai jį padirigavo.

Nukelta į 2 psl.

Jungtinis „Exultate“, „Dainavos“ ir „Volungės“ choras po koncerto Cleveland, OH. Priekyje sėdi dirigentai (iš kairės): Darius Polikaitis, Dalia Viskontienė, Rita Kliorienė ir muz. Jonas Govedas. Vyto Kliorio nuotrauka.

Smuikinkas Vilhelmas Čepinskis ir pianistė Guoda Gedvilaitė autografuoja koncerto plakatus Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, kur jie atliko sėkmingą koncertą. Emilijos Andriulytės nuotrauka.

Jaunatviškas polėkis įsimintiname koncerte

Rokas Zubovas

Sekmadienį, birželio 18 d., Čikagos lietuvių klasikinės muzikos mylėtojai susilaukė puikios dovanos. Iš Lietuvos, pakeliui į garsiąją New York Weill Recital Hall, esančią legendinėje Carnegie Hall, Pasaulio lietuvių centre esančioje Lietuvių fondo salėje koncertavo dvi ryškiausios Lietuvos jaunosios kartos muzikos žvaigždės: smuikinkas Vilhelmas Čepinskis ir pianistė Guoda Gedvilaitė. Gausiai koncerte susirinkę klausytojai liko ne tik nenuvilti, bet, sprendžiant iš plovimų ir koncertinės parašų rinkėjų eilės, labai pamaloninti puikių Lietuvos muzikų.

Nesistengdamas vardinti gausių smuikininko Vilhelmo Čepinskio ir pianistės Guodos Gedvilaitės pasiekimų bei nuopelnų, noriu tik paminėti, kad abu menininkai ne tik reguliariai koncertuoja, tiek solo, tiek su įvairiausiais Lietuvos ir kitų šalių orkestrais, dalyvauja pasaulinio garso festivaluose ir pelno premijas prestižiniuose tarptautiniuose konkursuose, bet savo jaunatvišką šilumą bei neeilinius, romantiškos idealizmo kupinus, talentus, Lietuvoje priartina jaunosios kartos klausytojus prie klasikinės muzikos. Kaip teko skaityti Lietuvos spaudoje, neretai šių jaunųjų muzikų rengiamuose koncertuose didesniuose ir mažesniuose Lietuvos miestuose klausytojų būna daugiau nei „populiariosios muzikos“ atlikėjų pasirodymuose. Todel ne taip netikėta, kad populiarius Lietuvos periodiniai leidiniai *Veidas*, *Stilius* spausdina išsamius pasikalbėjimus su šiais, tarsi dar į jaunais, bet labai įdomiai savo mintis distancijais, menininkais.

Reikia džiaugtis, kad šie du, įspūdingais talentais apdovanoji, Lietuvos muzikantai atrado vienas kitą muzikoje ir jau dveji metai rengia reguliarius koncertus, ruošia kamerines muzikos programas, išrašo kompaktinę plokštelę, kurią koncerto metu galėjo įsigyti ir PLC rengto koncerto klausytojai. Jų bendrame muzikavime idealus instrumentų valdymas puikiai dera su kartais tiesiog instinktyviu vienas kito pajutimu, labai giminu garsiniu, emociniu ir dvasiniu muzikantų pasauliu. Reikia tikėtis, kad jų meninis bendradarbiavimas ir toliau sėkmingai pletosis, ir sulauksime dar ne vieno įsimintino šio dueto koncerto.

Šio vasariško koncerto programa buvo aiškiai suskirstyta į „rimtąją“, Johannes Brahms antroji ir Camille Saint-Saens pirmoji sonatos smuikui ir fortepijonui, ir kiek lengvesnę, sudarytą iš Kreisler, Rachmaninov, Debussy, Ponce, Prokofiev bei kitų kompozitorių virtuozinių, lyriškų nedidelių apimties kūrinių.

Koncerto pradžia buvo pasirinkta antroji Johannes Brahms Sonata fortepijonui ir smuikui A-dur, Op. 100. Tai iš tiesų labai drąsus muzikantų apsisprendimas, kadangi Brahms sonatos, nesiekiančios išoriško efekto ir virtuozinio, yra bene subtiliausio susiklausymo bei ansambliško intymumo reikalaujantis smuiko ir fortepijono literatūros opusai. Pavadindamas savo tris smuiko sonatas „Sonate fur Pianoforte und Violine“, Brahms ne tik sekė savo didžiojo pirmtako L. van Beethoveno tradiciją, bet ir aiškiai norėjo pabrėžti fortepijono dominavimą šiuose trijuose kūriniuose. Šeštąjį dešimtmetį bebaigias, kompozitorius šiuose, intymia šiluma spinduliuojančiuose, sėdėvuose dalijasi savo švelniausiais jausmais ir pergyvenimais, kiek nostalgikai prisimena gyvenimo džiaugsmus ir pasaulio grožį. Antroji iš trijų sonatų, labiausiai retrospektyviška, pilna ne iki galo išsakyto jausmų ir nutylėjimų, kiek prislopintoje šviesoje išsidriekiančių garsu-vaizdžių bei subtilių instrumentų dialogų, kartais išsiveržiančių ilgesniais soliniais rapsodiškais išsiskakymais, reikalauja ne tik idealaus muzikantų ansamblio ir dvasinio susiklausymo, bet ir labai jau kitos atmosferos bei visiškų klausytojų dėmesingumo. Del šių priežasčių sonatos pasirinkimas koncerto pradžia atrodė kiek netikėtas.

Vilhelmas ir Guoda pasirinko labiau atvirai romantišką, jausmingą, išraiškingą sonatą atlikimą — nuo pat pirmųjų fortepijono taktų imponavo puikus atlikėjų tarpusavio supratimas, vidinė energija. Melancholiškus ir ilgesingus sonatos puslapius traktuodami ne tiek intymiai, kiek daugiau didaktiškai-filosofiskai, kas nėra naujiene Brahms interpretacijoje, jaunųjų muzikų, matyt, stengėsi priartinti visą sonatos dvasinį pasaulį prie labiau savuosius jaunatviškus patyrimus atspindinčio pasaulio įvaizdžio. Ypač įtaigiai jų atlikime

skambėjo sonatos antrosios dalies (Andante tranquillo) skercinės (vivace) padalos, kuriose buvo galima gėrėtis nepriekaištingai tikslia artikuliacija, nuotaikingais staigiais akcentais, puikiu ansambliškumu, tik paskutinis skerco išsiveržimas tarsi ir neapibendrinantis visos novatoriškai kompozitoriaus suretos dalies. Lankstiai ir elastingai, plačiai kvpuojant smuiko tema pradėjo trečioji sonatos dalis (Allegretto grazioso, quasi andante) Vilhelmo ir Guodos išraiškingame, kiekvieną detalę ir vingį išryškinančiame, atlikime šiek tiek pasiklydo — truputį pasigesta labiau šią dalį ir visą sonatą apvienijančios idėjos. Be abejo, šis, vienas rimčiausių smuiko ir fortepijono literatūroje kūrinių, dueto bus dar ne kartą aplankytas, ir, reikia tikėtis, kad šiuo metu Vilhelmo ir Guodos atlikime jaunatviško romantizmo kvpuojantis kūriny busimose šiuose ypatingai gabių muzikų koncertuose įgaus daugiau su patirtimi ir asmeniniais bei muzikiniais pergyvenimais atsirančiančių subtilių ypatybių.

Toliau pirmojo koncerto dalyje skambėjo prancūzų romantinio kompozitoriaus Saint-Saens pirmoji sonata smuikui ir fortepijonui Op. 75 d moll. Vienas žymiausių savo kartos pianistų-virtuozų, puikiai supratęs ir mokejęs savo kūriniuose išnaudoti instrumentų virtuozines galimybes, Saint-Saens yra iki šiol labai atlikėjų ir klausytojų mėgstamas — nereikalaujantis didelio intelektualinio išgilinimo, jo muzika visada žavi įsimintinomis, ryškiomis melodijomis, įtemptu dramatišku vystymu, dėmesį kaustančiu virtuozizmu. Iš karto buvo galima pajusti, kad šio kūrinio dvasinis-emocinis pasaulis yra labai artimas koncerto atlikėjams — čia jie turėjo pakankamai erdvės pasireikšti ir kaip solistai virtuozai, ir kaip jausmingi, romantiški muzikai. Kiekviena tema, kiekvienas dramatinis atspalvis, kiekviena intonacija buvo prisodrinta natūralaus jaunatviško polėkio, o ypatingo ansamblio ir virtuozinio sudėtingumo finalas buvo atliktas su tokiu azartu, precizija ir įtaigos jėga, kad sekusios audringos ovacijos buvo tikslus karštai įelektrintos publikos tiesioginis atsakymas į jaunųjų virtuozų grojimą. Šalia aukščiau sios klasės virtuozizmo,

šioje sonatoje buvo galima džiaugtis ir puikiu ansamblio susiklausymu — nepriekaištinga štrichų vienovė, spalvų ir emocinių atspalvių tapatumas kartais atrodė tiesiog pasamoniškai tikslus.

Antrojoje dalyje klausytojai buvo „pamaloninti“ vasariškai įvairiaspalve virtuozizmu ir lyriškų nedidelių apimties kūrinių puokšte. Šiuose kūriniuose puikiai atsiskleidė smuikininko Vilhelmo Čepinskio ne tik virtuozinės, bet ir neišsenkančios tembrinės bei spalvinės galimybės — nuo žvilgančių Kreisler „Sinkopų“ ir valiūkiško Prokofievo maršo, iki šilto aksominio garso Debussy „Mergaitė lino spalvos plaukais“ ir beveik kabaretiškai, bet labai skoningai, atlikto meksikiečių kompozitoriaus Manuel Ponce kūrinių. Pabaigai pagrota Maurice Ravel „Tzygan“ (Cigonė) buvo puiki smuiko virtuozinių tembrinių ir spalvinių savybių enciklopedija.

Čia norėtusi ypač pabrėžti pianistės Guodos Gedvilaitės indelį į tokį puikų antrosios koncerto dalies pasiekimą. Neretai atveju kameriniame ansamblyje pianistas lieka tarsi primirštas tolimas gimnaitis, kuriam privalu parašyti kalėdinį atviruką, tačiau Guoda (kuri pati su didžiausia solistine įtaiga groja su simfoniniais orkestrais ar interpretuoja sudėtingiausius solinius fortepijono kūrinius), turi ypatingą dovaną pajusti net ir pačią mažiausią solisto užgaidą ar ritminį niuansą (jei pirmosios šio koncerto dalies kūrinių buvo aiškiai kompozitorių skirti dviejų lygių solistų ansambliui, tai antrojoje programoje dalyje skambėjusieji kūriniai, nemaža, kurių buvo žymių praeities smuikininkų-virtuozų pritaikyti smuikui ir fortepijonui, buvo aiškiai parinkti atskleisti smuikininko solisto ir pianisto-pagalbininko santykį). Kartais atrodė, kad pianistė, kurios partija buvo ne mažiau virtuoziška, subtili nei smuikininko, buvo reikiamose vietose, reikiamose garsinėje spalvoje ar nuotaitose tuo momentu, kai solistas dar tik apsisprendavo, kuriuo interpretaciniu keliu pasuks.

Klausytojai, o kartais net ir patys solistai, iki galo neįvertina, kokią atliekiją laisvę solistui ir muzikinės tekės natūralumą bei emocinį integritumą koncertui suteikia tokia dovana apdovanojantis pianistas. Norisi tikėti, kad toliau, visapusiškai talentingai pianistei užteks jėgų ir laiko vystyti visus savo pianistinio meistriškumo aspektus.

Visiems klausytojams, noriu tikėti, koncertas paliko puikus puikiausius muzikinius prisiminimus, tačiau kiek keistai rašančiam pasirodė kartu su puikiais atlikėjais iš Lietuvos keliaus jų „menedžeris“, vedęs visą programą. Kartais atrodė, kad vedantysis nori sudaryti tarsi komiško, ar estadinio vakaro atmosferą, visai nereikalingose vietose bandydamas špotauti ar tarsi stengdamasis dar „sudramatizuoti“ koncerto eigą. Reikia tik tikėtis, kad toks „representavimas“ nepakenks jauniesiems Lietuvos atstovams užmegzti taip reikalingų profesinių ryšių.

Lieka padėkoti Lietuvos kultūros fondui, padovanojusiam visiems tokį puikų vasarišką išgyvenimą. Koncertas parodė, kad Čikagos ir apylinkių lietuvių turi dar vieną puikų (šiek tiek pagerinus akustines sąlygas...) įvairiausiems koncertams tinkantį, gerą koncertinį fortepijoną turinčią, salę.

Kelionė į knyginę Latviją

Remigijus Misiūnas

Visada įdomu aplankyti kitą šalį, bet neretai labiau galima dirsteletį į anksti gerai pažintus, bet jau seniai nematytus, kaimynus, nei kad į tolimą egzotišką kraštą. Tokio smalsumo skatinami, pasitaisius progai, trys Vilniaus universiteto dėstytojai, tarp kurių buvo ir šių eilučių autorius, leidosi į Rygą.

Žinia, per nuo paskutinio apsilankymo praėjusį laiką Latvijos sostinės rūbas ryškiai pasikeitė į gerąją pusę ir apie tai galima ilgai pasakoti. Tačiau keliautojų profesiniai interesai susiję su knyga, jos istorija bei leidyba, tad daugiausia teko domėtis knyginiu kaimynų gyvenimu, juo labiau, kad latviai šiemet mini savo pirmosios knygos 475-ąsias metines.

Kaip istorija išskyrė dvi latvių tautas, taip skirtingais keliais ejo ir jų knygos. Ypač tai pasakytina apie XIX a. ir jo antrąją pusę. Nors ir latvių knyga susidūrė su įvairiomis kliūtimis, tačiau jos nepriklusio lietuviškos spaudos draudimui. Latviškoji žingsniavo daug sparčiau, tad latviai gali didžiuliu, kad pirmosios nepriklausomybės metais Latvija užėmė vieną pirmųjų vietų Europoje pagal vienam gyventojui tenkančių išleidžiamų knygų skaičių.

Sovietinė okupacija suvienodino latvių ir lietuvių knygų leidybinę situaciją, o susigrąžinta nepriklausomybė irgi lėmė panašius audringus pokyčius. Jei iki 1990 m. Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, veikė šešios valstybinės leidyklos, tai per nepriklausomybės metus jų skaičius nepaprastai išaugo ir, pavyzdžiui, 1997 m. buvo užregistruoti 402 leidėjai. Tarp jų yra daug leidyklų lietuvių ausiai keistai skambančiais pavadinimais — „Gara pupa“, „Jauna sėta“, „Pėtergalis“, „Tapals“ ir net „Vaga“ (tiesa, jei Lietuvos „Vaga“ užtikrintai veržiasi į absoliutaus vadovo vietą, tai jos Latvijos bendravardė išgyvena nelengvas dienas).

Panašiai kaip ir Lietuvoje, Latvijoje naujos leidyklos pradėjo steigtis ne tik sostinėje Rygoje, bet ir kituose, net ir nedideliuose miesteliuose — Kuldigoje, Tukume, Cēsje, Aluksnėje ir kitur.

Daugėjant leidėjų, augo ir kasmet išleidžiamų knygų skaičius. Jei 10 dešimtmečio pradžioje Latvijoje buvo per metus išleidžiama kiek mažiau nei pusantro tūkstančio knygų, tai į pabaigą šis skaičius išaugo daugiau nei tūkstantį.

Išleidžiamų knygų tiražų pokyčiai panašūs į tuos, kurie vyko Lietuvoje. Patais geriausias leidėjas 1991-aisiais išleis- tų knygų bendras tiražas siekė kone 30 milijonų, tačiau

Nors šio įsimintino koncerto muzikantai dar nenugyveno ne ketvirtio amžiaus, abiejų koncertinių maršrutai bei pasisekimai įvairiausiuose tarptautiniuose konkursuose ir festivaluose byloja ne tik apie neeilinius talentus, bet ir apie abiejų menininkų visišką atsidavimą muzikai bei ryžtą siekti pasaulinio pripažinimo.

Reikia tikėtis, kad po Čikagos jų surengtieji koncertai Washington, DC, ir jau minėtoje prestižinėje New York salėje sugebės padėti jiems užmegzti taip reikalingus tarptautinius profesinius ryšius, gal atvers duris ir į kitas amerikiečių sales.

dešimtmečio pabaigoje sumažėjo net keturis kartus. Skaičiuojant, kiek per metus išleis- tų knygų tenka vienam gyventojui, Latvijos rodiklis — 3,6 knygos — blogiausias tarp Baltijos šalių (tad mes su savuoju — 4,9 — galime prieš latvių riesti nosį ir tikėtis, kad nors šioje srityje pralenksime estus su jų rodikliu 5,3).

Daug panašumo yra lietuvių bei latvių leidžiamų knygų repertuare. Pasirodo daug mokyto literatūros, tarp mokslinės dominuoja originalios, pirmą kartą išleistos knygos. Gana gausiai leidžiama socialinių mokslų — filosofijos, psichologijos, istorijos, kultūros ir meno istorijos — knygų. Tarp jų yra ir Latvijos prezidentės Vairos Vike-Freibergos darbai. Tarp skaitytųjų populiarios verstinės mokslo populiarinimo knygos.

Pradėjus byrėti sovietinei imperijai, grįžo galimybė laisvai spausdinti religinę literatūrą. Per nepriklausomybės metus Latvijoje išleista daugiau kaip pusė tūkstančio religinių knygų. Dienos šviesa išvydo ir keletas reikšmingų religijos istorijos darbų, tarp jų — ir H. Strodo *Latvijos katalikų bažnyčios istorija (1075-1995)*.

Kaip ir Lietuvoje, Latvijoje 1988 m. prasidėjęs Atgimimas sukėlė susidomėjimą istorine literatūra. Pasirodė knygos apie latvių šaulius I pasauliniame kare, pirmosios nepriklausomybės metus, taip pat II pasaulinio karo metų latvių legionierių ir stalinizmo aukų atsiminimai. Latvijoje gana populiari politinė literatūra ir knygos apie politikus.

Kad ir kokią literatūrą leistų latvių leidėjai, vis vien, kaip ir lietuvių, jų repertuare didžiąją dalį sudaro grožinė. Pirmiaisiais nepriklausomybės metais buvo pakartotina išleisti daugelio sovietiniais metais draustų ar nerekomenduotų spausdinti žymių latvių rašytojų kūrinių. Velesniais metais pakartotinius leidimus persvėrė naujų latvių rašytojų — tiek jau žinomų, tiek debiutantų — kūrinių spausdinimas.

Naujas reiškinys tiek latvių, tiek lietuvių leidybai yra regioninė literatūra. Žinia, kampiuose Latvijos regionuose gyvenantys autoriai prastai neįdomūs Rygos leidėjams, bet jų kūrinius leidžia vietiniai leidėjai arba jie patys tampa leidėjais. Ypač regioninė leidyba paplitusi Latgali- joje, ir tai dar vienas šio krašto savitumą liudijantis faktas. Savitumą, su kuriuo Latvijos valdžia kovojo dar prieškarinio metais, siekdama sulatvinti Latgaliją.

Į tėvynę grįžo ir latvių rašytojų — emigrantų kūrinių, tačiau pastaraisiais metais pakartotinius jų kūrinių leidimus savo kiekiu lenkia jų naujų darbų spausdinimas.

Komerciniu požiūriu, kaip ir visose pokomunistinėse valstybėse, taip ir Latvijos leidybams pelningiausia yra versinė grožinė literatūra. Jie daugiausia leidžia amerikiečių bei anglų literatūrą, taip pat kitų Vakarų šalių rašytojų kūrinius, užtat žymiai sumažėjo rusų literatūros vertimai. Skirtingai nuo Lietuvos, Latvijoje mažiau išleidžiama meliškos romanų ir veik nėra fantastinės literatūros.

Visą latviškos knygos margumą galima pamatyti knygynuose, kur, kaip ir Lietuvo-

je, per knygas obuoliui nėra kur nukristi. Tokiame margumyne nelengva buvo rasti lietuvišką (nenuostabu, Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, sumažėjo dėmesys kaimynų literatūrai), tačiau mums pasisekė — tarp vaikų knygų puikavosi net keturios *Skomanto* serijos knygos. Latvių kolegų teigimu, jos gana populiarios.

Šiuo metu Latvijoje, skirtingai negu Lietuvoje, nėra ypatinga problema knygų pirkimo sumažėjimas, nes latviai jau brenia iš krizės. Didžiausia vietinių leidėjų bėda — mažą rinką — jie tegali orientuoti į 1,5 mln. latvių, nes kitų gyventojų poreikius patenkina iš Rusijos atvežamos knygos. Jomis daugiausia prekiaujama gatvėse.

Skirtingai nuo lietuvių, latviams nepavyko apsiginti nuo 18 procentų pridėtinės vertės mokesčio įvedimo knygai, po įnirtingos kovos jiems tik pasisekė pasiekti, kad PVM buvo panaikintas knygoms vaikams, vadovėliams, mokslineis ir pirmą kartą išleis- toms originalioms latvių autorių knygoms.

Latvių leidėjai, kartu su estais ir lietuviais, yra tarptautinės Baltijos knygų mugės iniciatoriai, be to, jau trėti metai rengiama valstybinė Rygos mugė.

Mūsų viešnagė sutapo su reikšmingu įvykiu Latvijos knyginiame gyvenime — Seimas pritarė naujos valstybinės bibliotekos statybos projektui, kurio įgyvendinimui daugiamilijoninę našta patal- dalins visi krašto gyventojai, mokedami specialų priedą prie mokesčio už elektrą.

DVASINEI PUOTAI PASIBAIGUS

Atkelta iš 1 psl. Štai ką, pasirodo, gali valios ir didelio nurodymo, neretai, kaip ir šiuo atveju, kompensuojanti šios srities studijų stoka. Ši kartą Darių teko pažinti iš arčiau, ir susidaryta anksti apie jį nuomonė dar labiau sustiprėjo. Repetacijos metu jis akcentavo svarbius muzikos atlikimo ir choro vokalo dalykus: „Jauskite muzikos pulsą, dainuokite ne plačiai, garsiai, bet intensyviai. Raiškiai tarti žodžius ir klausykite, klausykite, klausykite!“ Natūralus muzikos pajautimas, puiki vokalinė klausia, gražus balsas, jautrus muzikavimas ir meilė chorinei dainai — D. Polikaitis sėkmingo darbo dėmenys. Jis nuolat mokosi ir tobulėja, jis daug daro ir, tikėkime, dar daug padarys.

Koncertas Clevelande praėjo pakiliai ir šventiškai. Puikios akustikos Muzikos instituto salėje jungtinis choras skambėjo didingai ansambliuodamas, jautriai reaguodamas ir pildydamas dirigentų sumanymus. Užsimiršdavo, jog dainuoja trys skirtingi, skirtingų vadovų vedami, chorai. Taip jie skambėjo lygiai ir darniai, savo vokalo formavimo maniera labai artimi chorų dainavimui Lietuvoje. Kaip teigė vadovai ir dainininkai, šis koncertas buvo paskutinis. Galvokime, jog tik su šia programa. Graži choro dainininkų, jų vadovų, remėjų kūrybinė draugystė, manau, duos dar daug kėrybinių vaisių ateityje ir, kaip per Mišių pamokslą sakė kunigas G. Kijauskas, dar ne kartą bosime pakviesti į Dievo palaimintą dvasinę puotą, kurioje tiek daug meilės, gerio ir grožio.

Leidiniai

Autentiškas Sibiro tremtinio dienoraštis

Š.m. birželio mėn. viduryje Čikagoje buvo išspausdinta reta knyga, pavadinta *Sibiras 1949-1958*. Jos autorius — dabar Žadeikių kaime, Pasvalio rajone gyvenantis, buvęs Sibiro tremtinys Vilhelmas Janišelis, kuris Rusijos šiaurėje fotoaparatu įamžino savo šeimos, kitų tautiečių bei kitautiečių pergyvenimus.

Dabar visa tai sudėta Algimanto Kežio ir dr. Algimanto Kelerto pastangomis išleistoje knygoje. Knyga: didoko formato 106 psl., autentiškų nuotraukų rinkinys. Po jomis — autoriaus ranka užrašyti pavadinimai, galima sakyti, kvepia Sibiro taigų kasdienybės oru. Daug vietos skirta nuotraukoms, kurios per fotografuotos iš autoriaus sudaryto albumo, visai neredaguojant tekstų kalbos.

Salia trumpų tekstų po nuotraukomis yra ir Vilhelmo Janišelio pasakojimai apie savo šeimą (žmona Matilda ir vaikai — Algirdas, Jonas, Aldona, Emilija). Trumpai paminiama tremties odisėja, prisidėjusi 1949 m. kovo mėnesį. Atpasakojama ir ilga jų šeimos bei kitų likimo draugų iš Lietuvos kelionė traukiniu į Sibirą — žimos vietovė. Aprašomas ir ten įsikūrimas: pavaiduojami neįprastos gyvenimo sąlygos, visokios bėdos ir vargai. Užfiksuotas laikotarpis iki 1958 m. rugpjūčio 15 d., kuomet buvo atsisveikinta su Sibiru.

V. Janišelis, sugrįžęs į Lietuvą, pasižymėjo kaip tautodailininkas, buvo priimtas į Lietuvos Tautodailininkų sąjungą. Jo tapybos darbai apkeiliavo daugelį Lietuvos miestų, o taip pat paroda surengta Švedijoje.

Tačiau, sprendžiant iš šioje knygoje išspausdintų nuotraukų, jis buvo ir geras mėgėjas fotografas.

Kaip mėgėjas, turėjęs nušėvęs (į Sibirą) fotoaparata, tai stengiasi užfiksuoti, sulig išgaliu, savo ir kitų bendro likimo žmonių gyvenimo akimirkas. Taip pat nusifotografuodavo ir vietiniai kolūkiečiai, nes čia fotografų nebuvo, o už tai gaudavau iš jų tai pieno koki litrą ar bulvių kibirą. Tai palengvindavo gyvenimą, nes savo atsivežto maisto atgarsio baigėsi, o valgytojų buvome 6 žmonės (fotografuoti čia nedraudavo). Nuotraukoms padaryti sąlygos buvo nepalankios, nes kolchoze elektros nebuvo, reikėdavo naudotis dienos šviesa, arba prie žibalinės lempos, — taip aiškina knygos autorius.

Reikia pasakyti, kad ši unikali knyga galėjo pasirodyti Čikagos priemiestyje — Brookfield gyvenancio dr. A.

Kelerto pastangomis ir finansine parama.

Jis nuo 1991 metų, lankydamsis Lietuvoje, susipažino su tautodailininku (arba liaudies menininku) V. Janišeliu bei jo šeima. Bevertant šio Sibiro tremtinio primityviomis sąlygomis darytas fotografijas, sugalvojo jas išleisti knygoje. Pagalvojo, kad „tai būtų visai nekalta, tvarkingos šeimos, ištremtos tariai už tai, kad netoli esančiame miške buvo rastas plakatas su perplestu Stalino portretu, likimo dokumentas“.

Savo trumpą žodį šios knygos iniciatorius ir rėmėjas dr. A. Kelertas baigia taip: „Išskentusiam sunkias Sibiro kancias, atleidusiam skriaudikams, įkūrusiam savo atgautose sodyboje muziejų ir paliekantiems daug gražių darbų ateities kartoms, gerbiame Vilhelmui Janišeliui linkiu geros sveikatos ir ilgą gyvenimo metų“.

Šią, turbūt ne vienintelę, tokio pobūdžio knygą iš Sibiro dienų 300 egz. tiražu rankraščio teisėmis, išleido Algimanto Kežio „Galerijos“ leidykla (4317 So. Wisconsin Ave., Stickney, IL 60402). Knygos kaina — 20 dol.

Ed. Šulaitis

KGB voratinklis Baltijos šalyse

Tom Bower knyga „Raudonasis voratinklis. M16 ir KGB žvalgybų veikla Baltijos šalyse“ išleido „Europos lietuvis“, 2000 m., A. Strazdelio 1, 2600, Vilnius. Leidėjas šią knygą skyrė Lietuvos rezistencinės „Santarvės“ dalyvių prof. S. Žakevičiaus-Žymanto, plk. T. Vidugirio ir rašytojo F. Neveravičiaus atminimui. Pirmą kartą anglas autorius šią knygą išleido Anglijoje 1989 m.

Knyga parengta, remiantis pokalbiais su pora šimtų žmonių — buvusių žvalgybininkų įvairiose šalyse, ir šiek tiek archyvinę šaltinių medžiagą. Pateikiama jų bibliografija. Pateikta pavardžių rodyklė.

Autorius įžangos žodyje sako, kad parašyti pastarąją knygą paskatino netikėtas Kim Philby, pasidavusio rusams amerikietio žvalgybininko, pasisakymas 1997 m. per Latvijos televiziją. Tuo metu, kai buvęs agentas atvyko į Rygą, jis jau buvo apsigyvenęs Maskvoje. Keistas sutapimas, kad 1988 m., kada jau buvo prasidėjusi perestroika (yra nuomonė, kad tai buvo naujosios KGB kartos surengtas perversmas), Philby ir du kiti šioje knygoje minimi žmonės — Latvijos KGB pulkininkas Lukasevičius ir Anglijos slapstosios žvalgybos tarnybos (SIS) Šiaurės regiono kontrolierius Harry Lambton Carr — mirė. Tiesa, jie buvo jau gerokai pagyvenę. Tom Bower informuoja, kad 1997 m. „sovietų šnipas iškėlė prielaidą, esą nacionalinius neramumus, tuo metu apėmusius Baltijos valstybes, paakino ne bendras nepasitenkinimas ar naujoji Kremliaus „glasnost“ politika, o išprovokavo anglų žvalgyba ir Britanijos vyriausybė“. Šie žodžiai tik patvirtina, kad mairas jau buvo atlikęs savo darbą: jo paziūros buvo pasenusios keblės dešimtmečiai.

Leisti *Raudonajį voratinklį* lietuvių kalba pasirinkta neatsitiktinai: paslaptingas šnipų gyvenimas ir veikla domino ir tebedomina nemažai skaitytojų. Ypač leidinyje sudomins vyresnio amžiaus žmones, nes tai, kas ten rašoma, vykdo jų gyvenamuoju, vadinamojo šaltojo karo laikotarpiu. Pateikiama prieškario ir pokario politinis vaizdas ir šiame fone — slaptyjų tarnybų veikla. Galima susidaryti nuomonę, kad sovietinės KGB struktūros buvo daug galingesnės už baltų pirštinių angliškąsias žvalgybines organizacijas. Mums nesunku tuo patikėti, nes sovietinė struktūra nesiskaitė nei su žmogiskaisiais ištekliais, nei su žmoniškumo kriterijais. Tai buvo kūrų ir sielų naikimo mašina, kurios pagalba sovietinė sistema sugebėjo išsilaikyti septynis dešimtmečius.

Nors autorius daugiau medžiagos turėjo surinkęs apie Latviją, bet apžvelgiamas ir Lietuvos pogrindžio ryšiai su SIS. Kas domisi, žino čia minimas Jono Deksnio, Valterio Žilinsko, Stasio Žymanto, Zigmo Kudirkos ir kitų pavardes bei įvykius, kaip ir šaltinius, iš kurių Tom Bower ėmė žinias. Iš autoriaus padėkos žodžio galime spręsti, ką jam teko sutikti: Nijolę Bražėnaitę, Paronetto, Stasį Lozoraitį, Bronį Railą, Antoną Šovą, Anthony Vaidą, Stanley Vardį, Valterį Žilinską, Zigmą Kudirką, Kęstutį Girmių ir kt. Lietuviams knyga gali būti įdomi tuo, kad įvykiai perteikti pašalinio žmogaus ir joms gerai žinomus dalykus pažvelgti iš šono. Kita vertus, galima palyginti to meto situaciją visame Baltijos regione. Įdomu, kad latviška medžiaga, perteikta Tom Bower, leidžia naujai pažvelgti į savo

Taigoje gaminame malkas. Vilhelmo Janišelio nuotrauka iš knygos *Sibiras 1949-1958*.

ros sveikatos ir ilgą gyvenimo metų“.

Kaip šių eilučių autorė yra patyrusi iš savo motinos, augusios Latvijos pasienyje, traukiantis vokiečiams, kartu su jais pasitraukė ir didžioji dalis kaimo gyventojų, mat stiprių ūkių buvo daug, o savininkai paprastai būdavo arba vokiečiai, arba suvokieję latviai. Kaimai ir puikus ūkiai liko tušti, į juos privežta kolonistų iš placios Rusijos ir atitremta estų. Kaip rodo Lietuvos istorija, kaimo palaikymas buvo partizanų išlikimo sąlyga. Ūkininkai sudarė didžiąją dalį pačių pasipriešinimo dalyvių ir ryšininkų bei vienintelę materialinę bazę. Latvija to neturėjo.

Aptarus šias aplinkybes, geriau galima suprasti Tom Bower papasakotą pasipriešinimo judėjimo Latvijoje situaciją. Latvijos KGB tarnavę gabūs niekšai, ir tai buvo antroji latvių rezistencijos tragedijos priežastis. Jeigu knyga iš tiesų teisingai apibendrina faktus, vienas pagrindinių veikėjų Latvijos saugume buvo Albertas Lukasevičius, KGB majoras, antrasis direktorato viršininkas, sumanęs apgaulės operaciją. Jo deka visi anglų žvalgybų į Latviją ir visą Pabaltijį siūsti apmokytų žmonių, kurie turėjo padėti pasipriešinimo judėjimui, būdavo pagausinami ir perverbuojami. Daug metų KGB majoras sugebėjo mūlinti anglams akis ir „pakisti“

amžiaus žmones, nes tai, kas ten rašoma, vykdo jų gyvenamuoju, vadinamojo šaltojo karo laikotarpiu. Pateikiama prieškario ir pokario politinis vaizdas ir šiame fone — slaptyjų tarnybų veikla. Galima susidaryti nuomonę, kad sovietinės KGB struktūros buvo daug galingesnės už baltų pirštinių angliškąsias žvalgybines organizacijas. Mums nesunku tuo patikėti, nes sovietinė struktūra nesiskaitė nei su žmogiskaisiais ištekliais, nei su žmoniškumo kriterijais. Tai buvo kūrų ir sielų naikimo mašina, kurios pagalba sovietinė sistema sugebėjo išsilaikyti septynis dešimtmečius.

Nors autorius daugiau medžiagos turėjo surinkęs apie Latviją, bet apžvelgiamas ir Lietuvos pogrindžio ryšiai su SIS. Kas domisi, žino čia minimas Jono Deksnio, Valterio Žilinsko, Stasio Žymanto, Zigmo Kudirkos ir kitų pavardes bei įvykius, kaip ir šaltinius, iš kurių Tom Bower ėmė žinias. Iš autoriaus padėkos žodžio galime spręsti, ką jam teko sutikti: Nijolę Bražėnaitę, Paronetto, Stasį Lozoraitį, Bronį Railą, Antoną Šovą, Anthony Vaidą, Stanley Vardį, Valterį Žilinską, Zigmą Kudirką, Kęstutį Girmių ir kt. Lietuviams knyga gali būti įdomi tuo, kad įvykiai perteikti pašalinio žmogaus ir joms gerai žinomus dalykus pažvelgti iš šono. Kita vertus, galima palyginti to meto situaciją visame Baltijos regione. Įdomu, kad latviška medžiaga, perteikta Tom Bower, leidžia naujai pažvelgti į savo

tautos istoriją. Nesėkmės ir išdavystės lydėjo ir mūsų pasipriešinimo judėjimą, bet kaimynų latvių situacija, bent jau kokią parodo knygos autorius, remdamasis savo turima medžiaga, buvo nepalyginamai kritiškesnė, o gal netgi apgailėtina.

Kaip šių eilučių autorė yra patyrusi iš savo motinos, augusios Latvijos pasienyje, traukiantis vokiečiams, kartu su jais pasitraukė ir didžioji dalis kaimo gyventojų, mat stiprių ūkių buvo daug, o savininkai paprastai būdavo arba vokiečiai, arba suvokieję latviai. Kaimai ir puikus ūkiai liko tušti, į juos privežta kolonistų iš placios Rusijos ir atitremta estų. Kaip rodo Lietuvos istorija, kaimo palaikymas buvo partizanų išlikimo sąlyga. Ūkininkai sudarė didžiąją dalį pačių pasipriešinimo dalyvių ir ryšininkų bei vienintelę materialinę bazę. Latvija to neturėjo.

Aptarus šias aplinkybes, geriau galima suprasti Tom Bower papasakotą pasipriešinimo judėjimo Latvijoje situaciją. Latvijos KGB tarnavę gabūs niekšai, ir tai buvo antroji latvių rezistencijos tragedijos priežastis. Jeigu knyga iš tiesų teisingai apibendrina faktus, vienas pagrindinių veikėjų Latvijos saugume buvo Albertas Lukasevičius, KGB majoras, antrasis direktorato viršininkas, sumanęs apgaulės operaciją. Jo deka visi anglų žvalgybų į Latviją ir visą Pabaltijį siūsti apmokytų žmonių, kurie turėjo padėti pasipriešinimo judėjimui, būdavo pagausinami ir perverbuojami. Daug metų KGB majoras sugebėjo mūlinti anglams akis ir „pakisti“

savus žmones. Lukasevičius buvo „sukūręs“ savo iš KGB žmonių sudarytą partizanų būrį, kuris anglams buvo pateikiamas kaip tikras. Visas anglų kovos su komunizmu parakas buvo deginamas praktiškai dėl šios pakištos „anties“. Kadangi pasipriešinimo judėjimas Latvijoje plačiau neišsivystė, nebuvo kam šios apgaulės ir išaiškinti. Nemažai žalos ši latvių KGB operacija padarė ir Lietuvos partizanams.

Albertas Lukasevičius sovietinės valdžios buvo aukštai įvertintas: jis buvo pakeltas į generolus ir septintąjį dešimtmetį praleido Maskvoje. 1972 m., pasivadinęs Jakovu Konstantinovičiumi Bukaševu, Lukasevičius atvyko dirbti į Sovietų Sąjungos ambasadą Londone, kur ėjo pirmojo sekretoriaus pareigas. Aštuonerius metus jis vadovavo KGB kontržvalgybai Anglijoje ir gyveno — likimo ironija — Holland parko 43 name, tik keli šimtai metrų nuo trijų Baltijos valstybių ambasadų, anot autoriaus, tapusių užmiršto laiko vaiduokliais.

Įdomu pastebėti, kad lietuviškąjį pasipriešinimą Tom Bower piešia, nors ir epizodiškai, bet su didele pagarba. Autoriui didelį įspūdį yra padaręs Juozo Lukšo pasiaukojantis gyvenimas, patriotizmas ir talentas. Jis pateikia įspūdingą skaičių — partizaniniame kare Lietuvoje dalyvavę 300.000 žmonių.

Knyga perpildyta įvykių, pavardžių, faktų, ją nelengva skaityti, bet tas, ką tokia medžiaga domina, turės nemenką žinių šaltinį ir gaus peno ne vienai apmąstymų valandai.

Audronė Viktorija Škiudaitė

Muz. F. Strolia apie Jakubėno monografiją

sutiktuves. Pagrindinę apžvalgą apie šį leidinį padarė Čikagos lietuviams gerai pažįstamas muzikas Faustas Strolia. Čia pateikiame muz. F. Stroliaus pranešimo ištrauką.

Ilgoko pranešimo įžangoje kalbėtojas taip teigė: „Vladas Jakubėnas“ — Vladas Jakubėno draugijos Lietuvos skrybių rūpėsiu. Irenos Skomskienės sudaryta ir parengta, Jono Petronio leidyklos 1999 m. Kaune išleista, knyga, kurioje išspausdinti dokumentai, laiški, straipsniai, atsiminimai ir kurybinė apžvalga. Daugelis mūsų turėjo progos *Draugo* š.m. gegužės 13 d. kultūriniame priedė skaityti Jūratės Vylitės

straipsnį „Vertinga knyga apie Vladą Jakubėną“, kurio ji labai taikliai apibūdino šį leidinį.

Knygoje randame šešis svarbesnius skyrius, supažindinimą su Vladu Jakubėno Draugijos veikla, arti 50 nuotraukų iš kompozitoriaus gyvenimo, asmenvardžių rodyklę ir bet kurio būdu savo užrašytomis mintimis prisidėjusius prie knygos paruošimo.

Knygos sąrangą savo praeime pristato knygos sudarytoja Irena Skomskienė. Pirmąjį skyrių užima plati Algimanto Kalinausko apžvalga, susidedanti iš dviejų dalių: apie Vladą Jakubėną, kaip žmogų menininką ir kūrėją, ir apie kompozitoriaus estetiškus sampratos metmenis. Antrojo dalyje pasinaudota Loretos Venclauskienės parengtu dvi-tomiu *Vladas Jakubėnas, „Straipsniai ir recenzijos“*, iš kurio perspausdinta šiek tiek kompozitoriaus žurnalistinės kūrybos. Trečią skyrių sudaro jo rašyti laiški žmonai Olgai, Baliai Dvarionui, Vytautui Marijošui, Juozui Kreivėnui, Jonui Lenkaičiui ir kt. Ketvirtame yra Aniceto Armino, Irenos Skomskienės ir Vaclovo Juodpusio surinkti net dvidešimtys kompozitoriaus amžininkų prisiminimai. Svarbiausiu skyriumi, šalia pirmojo, gal reikėtų laikyti penktąjį, nes čia įžvalgiai aptariamas kompozitoriaus kūrybos lobiai, jo išliekamoji vertė mūsų tautos kultūros istorijoje. Pasakojama prof. Jeronimas Kačinskas, Aleksandras Kučionas, Algimantas Kalinauskas, Vytautas Kairiūkštis, Anicetas Arminas, Irena Skomskienė, Saulius Gerulis, Petras Kunca ir Ona Juozapaitienė. Šeštame skyriuje iš laikraščio *Vienybės* perspausdinta J. Kreivėno sudaryta kompozitoriaus kūrinių bibliografija“.

Tolimesnėse pastabose F. Strolia aptvėlė visuose šiesiuose skyriuose sukaupią medžiagą: daug kur pagyrė, bet vietomis ir šiek tiek pabardė. Tačiau apžvalgininko nuomonė apie šią monografiją vis dėlto gera.

Daugiausia vietos pranešėjas skyrė pagrindinio monografijos straipsnio — muzikologo Algimanto Kalinausko studijos apie komp. Vl. Jakubėną apžvalgai. Ir čia F. Strolia rado vieną kitą vietą, kuri, jo nuomone, nėra aiški ar gal net ir klaidinga.

Pranešimo pabaigoje F. Strolia kalbėjo: „Savo pastabas knygos pristatymui norisi užbaigti su profesoriaus Vlados Jakubėno brandžiomis mintimis, kuriomis užskleidė savo skaitytą pranešimą 1967 m. išeivijos Kultūros kongrese: 1. Muzikinė veikla yra viena pačių svarbiausių lietuvių išlaikymo priemonių, todėl turi būti ne vien muzikų, bet ir viso, lietuviško veikimo rūpestis. 2. Lietuviška muzikinė veikla savo uždavinius ir meno, ir tautos atžvilgiu gali gerai atlikti tik tokiu atveju, jei ji savo lygiu jautiamai neatstikliks nuo mus supančios amerikietų muzikos. 3. Kad mūsų muzika ir išeivijoje pasiliktų tautinė, tautinės dvasios šaltinis turėtų būti tėvynė ir joje tebegyvenąs tautos branduolys. 4. Chorų veikimas turi būti visos lietuvių visuomenės rūpestis. Dainų šventės turi būti rengiamos taip, kad jų ryšys su choralais ir jų aprėpimu dainavimo medžiaga būtų nuolatinis, nenutrūkstantis. Reikia plano chorvedžiams ruošti ir jais aprėpinti kolonijas, kuriose chorai turėtų sąlygas veikti. 5. Reikėtų vienos stipresnės lietuvių gaidų leidyklos; tas pa-

reigas galėtų plačiau apimti LB Kultūros fondas. 6. Neatidėliojant reikalingas visuomenės apiforminimas ir rūpinimasis lietuvių muzikologijos archyvu. 7. Pasireiškusi talentus reikėtų skatinti eiti profesiniu keliu ir juos materialiai remti. 8. Susvyravus bet kurio plačiau pasireiškusių organizuoto vieno to egzistencijos pagrindams, turi įsikūsti ir padėti išlaikyti centrinės lietuvių gyvenimo institucijos. 9. Prie lietuvių Bendruomenės centro valdybos ar jos padalinių turi būti sudaryta meno taryba, kurioje būtų atstovaujama ir muzikos sričiai. Šiuose konstruktyviuose siūlymuose profesorius pasirodė jakubėniškai realus ir konkretus, ir daugelis siūlymų ir šiandien mums tebetinka (psl. 40).

Tikrai reikia su muzikologe Jūrate Vylite sutikti, kad tai yra vertinga knyga apie Vladą Jakubėną. Linkėtina, kad lietuvių tauta neliktų abejinga jo sukurtai muzikai, kaip jis nebuvo abejingas savajai lietuvių tautai. Pagarba Irenai Skomskienei, sudariusiai ir parengusiai medžiagą šiai knygai, o Jono Petronio leidykla — taip patrukliai ją išleidusiai. Vlados Jakubėno draugijos Lietuvos skyrius parstatė Vladui Jakubėnui (po Loretos Venclauskienės dvitomo) la' ai prasmingą antrąjį paminklą“.

Ši vertinga ir stamboka (392 puslapių) knyga jau gausiama Čikagoje. Ją galima įsigyti pas komp. Vl. Jakubėno draugijos pirmininką Ed. Šulaitį ir dienašio *Draugo* administracijoje. Kaina — 17 dolerių; užsakant paštu dar pridėdamos persiuntimo išlaidos.

Monografijos *Vladas Jakubėnas* egzempliorių spausdinta nedaug. Tad, norint ją įsigyti, reikia paskubėti.

E. Š.

MIRĖ AKTORĖ MONIKA MIRONAITĖ

Š.m. birželio 29, eidama 88-uosius metus, Vilniuje mirė legendinė Lietuvos aktorė Monika Mironaitė.

Savo kūrybinę karjerą M. Mironaitė pradėjo Kaune. Baigusi „Aušros“ gimnaziją, studijavo Vytauto Didžiojo universitetą, baigė Eksperimentinio teatro vaidybos studiją, nuo 1936 m. dirbo Valstybės teatre Kaune. Pirmasis M. Mironaitės vaidmuo buvo Irka, Šatrijos Raganos „Irkos tragedijos“ inscenizacijoje. Valstybės teatre aktorė dirbo iki 1940 m., o Lietuvai atgavus Vilnių, 10 metų darbavosi Dramos teatre.

Monika Mironaitė sukūrė daugiau kaip šimtą vaidmenų, dirbusi su ikiliausiais Lietuvos režisieriais. „Monika Mironaitės talento galia Lietuvos teatro istorijoje tapo tobulybes viršukalnėmis, į kurias lygiuodami būsimos Lietuvos aktorių kartos“, — rašoma M. Mironaitės mirties pranešime (Elta, 06.30). Ji laidojama liepos 2 d. Antakalnio kapinėse.